

Llindar

Siga dit d'entrada que per a l'autor d'aquestes línies va ser un plaer extraordinari coordinar acadèmicament les jornades que la Secció Filològica (SF) de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) va coorganitzar amb l'Ajuntament de Tortosa, els dies 15 i 16 d'octubre de 2021. Sens dubte, motius d'ordre biogràfic influeixen en aquesta valoració: vaig nàixer en aquesta ciutat de marcada tonalitat renaixentista ja fa sis dècades. Aquest natalici semblava circumstancial, ja que es tractava d'un infantament diguem-ne hospitalari, amb un retorn immediat a Rossell (el Baix Maestrat), la població familiar originària. Amb el temps, però, vaig començar a entendre que la «circumstància» en qüestió no va ser atzarosa; ans al contrari, era una prova fefaent de la centralitat que ocupava la Tortosa del moment en un territori, les comarques de la diòcesi de Tortosa, amb una història comuna que es remuntava a l'antiga i mítica Ilercavònia. Més tard, els meus interessos acadèmics van començar a definir un àmbit de recerca que situava aquestes comarques com a unitat d'anàlisi sociolingüística.

En el marc d'una comunitat lingüística conjunturalment qüestionada, els parlars de les comarques transfrontereres de la diòcesi de Tortosa mereixen una atenció destacada. Els parlars d'aquesta cruïlla interautonòmica catalanovalenciana, juntament amb els d'algunes poblacions aragoneses, constitueixen la varietat geogràfica tortosina. De tots és sabut que les isoglosses lingüístiques són un reflex de les relacions sociohistòriques entre els usuaris de les varietats lingüístiques; unes relacions que han estat fluides entre els habitants d'aquesta àrea central de l'àmbit lingüístic de la llengua catalana. Tanmateix, la dinàmica contemporània d'autonomització dels serveis (educatius, mèdics, administratius, etc.) ha modificat uns fluxos comunicatius, que ara mostren una feblesa intraterritorial més gran. En aquest

sentit, és fonamental prendre consciència de la conveniència de subvertir aquest nou ordre comunicacional en una zona on la dissonància entre els límits administratius i els límits geolingüístics esdevé el garant més irrefutable de la unitat de la llengua.

Amb aquest metatema planant en el programa de les jornades, emergia la figura de l'enyorat Joan S. Beltran i Cavaller, traspasat un any abans. L'anàlisi de la seua obra esdevindria, doncs, un fil conductor especialment adequat per al desenvolupament de tot un seguit de continguts, fornits per un estol de bons investigadors i millors amics. La meua gratitud, doncs, a tots els ponents participants en la jornada, als qui es van ocupar de focalitzar les seues intervencions en l'obra de l'enyorat Joan S. Beltran i als qui es van ocupar de reflexions lingüístiques i literàries diverses amb el territori diocesà en el rerefons.

Joan S. Beltran i Cavaller va nàixer a Tortosa un 28 de maig de 1933 en el si d'una família de llauners. Ens va deixar el 23 d'octubre de 2020 als vuitanta-set anys. Fins als tretze anys va anar a l'escola i va fer estudis de comerç; estudis que no va acabar —li mancava un any— a causa de la mort del pare, un fet que el va obligar a ocupar-se, molt jove encara, de la botiga familiar tot ajudant la seua mare.

A poc a poc va anar desenvolupant habilitats comptables i, als vint anys, el 1953, va entrar a treballar a la sucursal del Banco de Aragón a Tortosa (posteriorment, Banco Central, i, més tard encara, Banco Central Hispano). Hi va treballar «quaranta anys, un mes i un dia», segons havia comunicat a Jordi Duran en una entrevista que se li va fer, amb la precisió i el rigor que l'acompanyaven. L'any 1993, doncs, es va jubilar.

Mentrestant, entre els anys 1972 i 1975, mitjançant cursos diversos (sobretot des d'Òmnium Cultural) es va anar interessant cada vegada més pel coneixement de la llengua catalana. El 1975, va obtenir el certificat de professor de la Junta Assesora per als Estudis de Català. De fet, amb el títol sota el braç, a l'aula s'inicià la seua veritable formació. Així, començà a impartir docència en els cursos de reciclatge per a mestres i llicenciats a les Terres de l'Ebre. De tarannà infatigable, de seguida va assumir responsabilitats i, el 1979, va ser nomenat coordinador dels cursos. Alhora, s'ocupava d'impartir els cursos de nivell superior. Ho va fer fins al 1990, més d'una dècada.

Amb pocs materials a l'abast, va començar un període de formació autodidacta en què el *leitmotiv* era l'aprehensió de la relació entre la norma lingüística i la variació. Intentava establir una relació amable entre la varietat geogràfica pròpia —el tortosí, un parlar del subdialecte nord-occidental— i el model normatiu de l'IEC. El resultat d'aquesta reflexió va ser l'obra *L'estàndard occidental. Una proposta per a l'estàndard català de les terres del darrer tram de l'Ebre*, publicada des de la Comissió Interdepartamental de Recerca i Innovació Tecnològica (CIRIT) de la Generalitat de Catalunya (amb l'aval d'Isidor Marí). Noteu que parlava de l'estàndard, una va-

rietat a la qual s'hauria d'accedir des de les especificitats de la varietat pròpia reconegudes per la normativa; una normativa composicional i polimòrfica —característiques reforçades per la nova *Gramàtica de la llengua catalana* de l'IEC (GIEC, 2016). La seua posició sempre va ser inequívocament favorable a l'establiment d'un model lingüístic convergent amb la llengua comuna de la comunitat lingüística.

La seua tasca de recerca s'inicià tot just jubilar-se, l'any 1993. Ho feu acompanyat del seu inseparable amic Josep Panisello Chavarria. D'aquesta manera, l'any 2002 sortí a la llum una obra en dos volums, *Cruïlla i Aïnes*, un autèntic vademècum del model formal de la varietat tortosina destinat a l'ensenyament de la llengua (llibre de text més exercicis d'autocorrecció). Traspassat Josep Panisello l'any 2006 —el 5 de maig—, quatre anys més tard, un 19 de març de 2010, es presentava el *Vocabulari de cruïlla*, una altra obra en dos volums de molta envergadura, que recollia tres mil entrades detallades de mots del territori obtinguts a partir del buidatge d'una gran quantitat d'obres, des de l'edat mitjana fins a la contemporaneïtat. Un repertori lexicogràfic impressionant. Finalment, Joan S. Beltran encara va tenir temps de posar negre sobre blanc el seu parer sobre el sempre complex tema morfosintàctic de la distribució de les preposicions *per i per a* (*Les preposicions per i per a. Recapitulem i afegim-hi alguna cosa més*, 2014).

Tot i el seu capteniment humil i discret, poc donat a l'extraversió, amb la referencialitat intel·lectual ben consolidada al territori (encara que no tant a fora), li van començar a arribar els reconeixements. En destacaré alguns:

— Medalla de Plata del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, el 1992.

— Premi Convit a la trajectòria de promoció de la llengua catalana entre la societat, el 2011.

— Premi honorífic Lo Grifonet, atorgat per Òmnium Cultural a les Terres de l'Ebre, el 2011.

— Premi d'Actuació Cívica, atorgat per la Fundació Lluís Carulla, el 2011.

— Creu de Sant Jordi, atorgada per la Generalitat de Catalunya, el 2016.

— Premi Carles Salvador, atorgat per Maestrat Viu, el 2019.

El 2016 fou nomenat membre corresponent de la SF de l'IEC. Ens va deixar una persona afable, rigorosa i elegant. Allunyat del món acadèmic, va esdevenir un treballador de la llengua en majúscules. Un autèntic cavaller de la llengua a les Terres de l'Ebre i el Maestrat.

Si les jornades tortosines es van concebre com un homenatge merescut a la figura de Joan S. Beltran, aquesta publicació s'ha de considerar una penyora de gratitud a l'obra ingent d'un lingüista extraordinari.

MIQUEL ÀNGEL PRADILLA CARDONA
Membre de la Secció Filològica